

Badea Cărăbană

I

Astă-vară am călătorit prin ținuturile părinților mei.

Sate românești ascunse în verdeața pădurilor, în galbenul holdelor de aur, în cenușiul stîncilor cu adăposturi de vulturi.

Nu știu cum sînt alții, dar pe mine, de cîte ori se 'ntîmplă să-mi pierd urmele prin țări streine, pe drumurile încilcite ale streinătății, un glas lăuntric începe să mă mustre respicat: «Străbați orașele și țările altor neamuri, dar neamul tău nu ți-l cunoști indeajuns!».

Așa s'a întîmplat și în primăvara trecută. Drept răspuns mi-am luat traista subsioară, mi-am aruncat mantaua pe spate, am prins toiagu 'n mîină și... p'aci ți-e drumul.

De intram într'un sat, întrebam pe primul trecător: «Bade, unde șade popa vost?», treceam la popa, legam prietenie de la roată cu toți și-mi ziceam plin de bucurie de cîte ori găseam inimi calde și primitoare: «Vezi, ăsta-i neamul tău rominesc!..»

Așa, colindînd dintr'un sat într'altul, am ajuns și în satul, în care a văzut lumina zilei tatăl-meu.

Un prietin, cu care învățasem pe băncile școllei, m-a primit cu brațele deschise. În preumblările noastre am ajuns odată la marginea satului. Aici casele scunde, afumate, înconjurate de garduri neputincioase, încetau deodată. Un cîmp larg, neted ca masa, cu iarbă crudă crescută ca din pămînt după ploaia din zilele trecute se întindea până la poalele pădurilor.

Am poposit pentru o clipită aici.

Abea ne-am așezat și prietinel a început să-mi spună cu farmecul pe care-l avea în vorbă, povestea cîmpului ăstuia. Eu am ascultat uimit.

Indată ce-am ajuns acasă din călătoria mea, m'am apucat

de lucru. Și iată că scriu povestea «badii Cărăbană» a fruntașului din satul nostru din Transilvania, pe timpul anilor furtunoși 1847—48

II

În satu 'ntreg nu era om ca badea Cărăbană.

De-ți puneai ăla mina pe umăr și uitându-se adînc în ochii tăi îți grăia apăsător: „Așa a fi!“, puteai să dormi liniștit.

De se 'ntimpla să se încadreze flăcăii la joc și de vedea badea Cărăbană că se 'ngroașă glumia, numai că mi se avînta—cu toți anii lui—în mijlocul fierbințelii, bătînd pămîntul cu piciorul și făcîndu-și loc cu minile-i noduroase, până cînd păru-i răscolat îi flutura prin vînt, striga din baerile inimii: «Mă, băieți, mă, da astîmpărați-vă odată!» Vorba lui era luată în seamă, iar învrăjbiții doar că mai priveau chiorîș unul la altul, căutîndu-și de drum.—Pasul lui apăsător se cunoștea de departe. Mergea legănat, cu ochii țintă înaintea, ochi vorbăreți, cumînți, par'că ascultau o doină și steteau așa înlăcrămați.

În biserică—Duminică de Duminică și sărbătorile de-a rîndul,—badea Cărăbană cetea cazania cu literele schiloade și șugubețe, de se mira lumea de iscusenia lui,—că pe vremea aia mai rar omul cu cunoștința de carte—nu te lăsa nemeșul să te ridici.

De mergea la Cărăbană cineva și-l ruga: «Bade Cărăbană, uite, îmi degeră plodurile de frig, dă-mi cite-va vreascuri», badea Cărăbană-i tăia vorba din gură și-i aducea vreascuri uscate brațe întregi.—De se milogea altul: «Bade Cărăbană, mi-a dus Murășul tot amarul de bucate, pe care mi l'a lăsat nemeșul», Cărăbană puneu mina 'n hambar și din toată sărăcia scotea cît credea că poate să sară într'ajutorul omului prins cu ușa.

Ajunsesese o vreme de spuneai: «Să fii ca badea Cărăbană», cînd voiai să zici: să fii om cinstit, să-ți vezi de treabă, să-ți fie ortacii os din osul tău.

De cite ori îl vedeau oamenii pe badea Cărăbană în strană la biserică, în haine curățele, în cisme cu turecii împodobiți cu ciucuri, cu o mină pe șerpariul lat, cusut frumos, cu cealaltă mîngăindu-și părul care-i curgea potop pe spate, sau proptindu-se pe bită—cu un firicel de tămîiță în musteața stufoasă—de-atîtea ori își spuneau: «Fie, că bun om mai avem la noi în sat! Halal de el!».

Acuma are cincizeci de ani încheiați. Pe vremurile cînd era el flăcău l-au prins cu arcanul într'o bună dimineată și l-au dus în cătane. Pe timpurile alea te duceau cu de-asila în te miri ce colț afurisit de țară, pe șapte, opt, ba cite-o dată și nouă ani de zile. Cînd plecai din satul tău, nu mai credeai să ți-i vezi pe ai casii, de par'că mergeai pe altă lume.

Badea Cărăbană rîde cu poftă cînd își aduce aminte de toate astea—flutură cu mina prin aer de citeori se uită la cei doi flăcăi ai lui și zice rizînd: «Hei, hei, alea au fost vremuri odată!»

De multe ori îi prinde limbuția. Știe povești multe. Casa toată se așează rotogol în jurul lui,—care pe prispă, care pe marginea cuptorului, care pe lavîțele de pe lingă pereți—și ascultă. Muierile-și prind coatele'n palme și rămîn—duse, flăcăii stau nemîșcați ca niște luminări, Florica, fata badii Cărăbană, urmărește cu ochii pe Lică, care se joacă cu un gătej. Și timpurile trecute se desfășoară cu toată vraja lor, cu toată duioșia vremurilor trăite—cu chiu cu vai—dar trăite. Patimele, care l-au frămîntat se micșorează, sbuciumul de altă dată pare un gînd rătăcit și fără de noimă, oamenii—dușmani de-atunci, par'că n'au fost atît de păcătoși cum îi credea atunci.

Astăzi lumea e mai păcătoasă. Vin păcatele din curtea ne-meșească cu ghiotura. De cite ori n'a molcomit badea Cărăbană sufletele neîndreptățite! De citeori n'a închis ochii amîndoi și și-a călcat pe inimă!

Asupra zidurilor groase, cari se înfigeau în stîncile colțuroase de multe ori s'au îndreptat ochi împăengenîți în singe și pumni strînși de durere. Dar toate le potolea badea Cărăbană cu cite o vorbă spusă dela inimă, eu glasul liniștit și plin de durere potolită.

— «Hei, ce să-i faci? Așa ne-a fost soarta, fîrtate! Rabdă și taci!... Așa a vrut D-zeu, să n'avem zi de dai-Doamne... Veacu-i rău... Sintem iobagi și-avem să muncim și să tăcem ca peștele».

Altădată mîngăia pe altul:

— «Lasă, n'o fi cit e lumea așa! 'or veni și alte vremuri pe capul nostru.. Mai curge apă pe Murăș și ne-om desmeteci și noi!»....

Altă dată își scotea fluierul din șerpar, își așeza la loc pletele căzute peste ochi și ncepea să «zică» din fluier de te apuca jalea. Par'că sta să i se spargă pieptul, sînetele ieșeau

sbuciumate și pline de dor neîmplinit, de femeile-și ștergeau ochii pe furiș cu dosul palmelor. Atunci badea Cărăbană o rupea dintr'odată cu cîntecul din fluier și 'ncepea să cînte trăgănat și cu gîndurile bătînd cîmpii :

«Raabdă inimă și taci,
Raabdă inimă și taaci
Ca pămîntul, care-l calci,
Ca pămîntuluul, care-l caa calci!
Fii inimă răbdătoare
Ca pămîntul sub picioare»...

III

Murășul curge de-o vreme 'ncoace mai turbat. Valurile i se sbat pîgînește 'n patul prea strînt. Roșeața soarelui își oglindește războinicia pe picăturile tremurătoare. Geana de cer par'că se cutremură, se sbate năvalnic—e semn că vremea 'n cursu-i domolit de mai 'nainte e gata să-și preschimbe mersul.

Badea Cărăbană stă pe malul Murășului.—Ochii și-i ține în pămînt.—I-e rușine.—Pieptul ii e pîrjolit de jale.—Ochii-i cată țîntă la fricelele de țărîna...

Nemeșul i-a necinstit ieri fata. Pieptul Florichii s'a cutremurat, căutătura ei speriată i-a străpuns inima de părinte.—Cînd s'a împotrivit Florica, nemeșul i-a dat nebun cu pleasna biciului peste obraz.—Pentru ce-a dat nemeșul?—I-a luat-o, i-a rîs în față ca o fiară—apoi i-a călcat-o în picioare. Și gîndind la fața ofilită a Florichii, badea Cărăbană plămădește un gînd, un gînd de răzbunare..

Pentru ce tot injurături și chinuri? Murășul, că e Murăș și dacă-i pui ceva în drum își incoardă brațele și rupe zăgazul și duce toate la vale.—Cînele e cîne și mușcă și se apără cînd îl lovești.—Pentru ce biruri și răsplată 'n spini?—Pentru ce femeile pe mîna lor?—Pentru ce numai: „cîne!“ și „vită!“ și ochi fulgerători—și cîmpurile sămănate și lucrate, și viile culese, și pădurile tăiate și toate—numai pe seama lor!?

Până acuma și-a spus mereu: Așa a vrut soartea!—Da' de ce-a vrut soartea în felul ăsta?—I-a plăcut, iacă, numa-așa, să pună 'n mîna unuia biciul și 'n grumazii altuia jugul?—In mîna unuia nuiaua și picioarele altuia în butuc?—Pe buzele unuia injurătura și în ochii celuiilalt smeria și jalea?—In ochii nemeșului poftă după Florica lui și-apoi disprețul.—și batjocura—și ura?!

Acum pricepe el mai bine lacrimile satului întreg... Toți au pățimit așa, de câte ori au venit la dinsul și s'au tinguit. El i-a mingăiat, le-a spus vorbe bune. Acum e rindul lui s'o scoată la cale.—Dar cum? —Cum?

IV

Podul plutitor se mișcă incetinel. Badea Cărăbană își aruncă ochii dincolo. Un domnișor în haine nemțești.

— «Vino, bade, trece-mă!».

Cărăbană sare 'n picioare. Opincile-i tirșiiesc pe nisipul cald.

— «Bucuros domnișorule...».

Iși aruncă pălăria la o parte. Apucă funia de la țârm, își incoardă brațele suflecate și răzimîndu-se cu putere în picioare, alunecă cu pod cu tot la țârmurul celalalt.

— «Noroc, bade...»

— «Să dea Dumnezeu».

— «Cum o duceți în sat?»

— «Așa, așa...».

În gîndul lui badea Cărăbană gîndește: «Ce-o mai vrea și neamțui ăsta? Bani, bani și muncă...»

— «Popa D-voastră acasă-i?»

— «Acasă».

— «Ești bun să-mi arăți drumul?»

— «Bucuros, D-șorule».

Amîndoi merg lîngă olaltă. Soarele, care-și aruncă văpaia pe luciul Murășului de pare un ștergar țărănesc, le luminează fețele: una întunecată, dată pradă gîndurilor, alta înfierbîntată de un foc ciudat.

— «Da de unde ești, D-șorule?» se încumetă să întrebe Cărăbană.

— «Dela Blaj, dela școlile ale innalte».

.. Blaj! locul unde învață popia copiii noștri.

Tînărului îi lucesc ochii ca două stele înrouate.

— «Să știi bade... Cum te chiamă?...»

— «Cărăbană, Domnișorule».

— «Să știi, bade Cărăbană, și să spui și la alții, că peste două ceasuri mă găsești aici, la părintele Dumitru. Am să vă spun ceva. Veniți tot satu...»

— «O fi ceva cu adunarea aia la Blaj?»

— «Da, bade Cărăbană, aleargă și spune oamenilor că am venit să le vorbesc de adunare».

În mintea badii Cărăbană s'a făcut un luminîș. Acum era limpede ca lumina zilei ce voia. La Blaj o să le spună nemeșilor osînda ..

Peste două ceasuri gîndul ăsta a încolțit cu tărie, a prins putere și viață, cînd satul întreg stătea în jurul Domnișorului dela Blaj. A început să le spună lucruri, pe cari nu le mai auziseră din gura unui domn. I-a întreat de chinuri, de robotă, de clacă, vorbele-i curgeau ca o apă,—cînd domoală, cînd înfuriată,—ochii lui căutau mulțimea, care stătea ca năucă și nu-și putea crede urechilor de ce aude.

Aveau să se schimbe astea toate?—Ei să vrea, ei să mărturisească, că nu mai sînt vite de jug ?

Vorbele lui erau suliți.—Suliți cari taie văzduhul și se 'nfig în inimi dușmane. Căutătura lui era răscoală, minile lui erau aripi, cari dau semnul plecării—la dobîndirea dreptății și a neatinării....

Lacrimi de bucurie se iveau în ochii tuturor.

— «Cum, nu o să ne mai bată ?

— «Nu o să mai dea cu biciul ?

— «Nu o să ne mai injure ?

— «Și o să ne sămănăm noi singuri cîmpurile noastre ?

— «N'o să dăm dajdie mare?».

Și ca la un semn dat toți ridică pălăriile și le flutură în aer. Părintele, om cu barbă albă, cu minile tremurătoare, își apropie buzele de fruntea domnului dela Blaj și-l sărută cu ochii plini de lacrimi.

— «Veniți, veniți în duminica Tomii!».

— «Da, venim! Jurăm!» Și întind minile spre jurămînt.

Badea Cărăbană înaintează doi pași. Își șterge cu mîneca dela cămașe o lacrimă din geană.

— «D-zeu, care vede și știe toate, să-ți ajute și d-tale și nouă... 'om merge la Blaj cu toții să ne vedem și să ne cunoaștem. Să trăiești, D-șorule...».

V

Glasurele de pe cîmpul Libertății au răsunit. Din murmurul dumnezeiesc al clopotelor, din ciocotul răsboinic al codrilor, s-a desprins un țipet de jale din mii și mii de piepturi ținute înăbușite amar de timp, s'a deslănțuit o furtună de glasuri, care jură că vor ținea una, că vreau să fie un trup—un suflet.

Ochii badii Cărăbană erau umezi. Căutătura lui sălta dela unul la altul—dela capetele cărunte ale vlădicilor, la țărani cu zechea pe umeri, dela domnii cu lacrimi de dragoste în priviri, la flăcăii țărani cu brațele vinjoase în aier în semn de congelă-suire, în semn de făgăduială că o rup cu trecutul...

După ce s'a împrăștiat mulțimea de oameni—resfirindu-se ceată de ceată asemenea firelor de paiangen—în toate cătunele românești, ducind cu graiu viu vestea deșteptării, badea Cărăbană și ceata în fruntea căreia era, s'au îndreptat înspre casă.

Drumul era lung, cărăle înaintau sprinten pe cărările incolăcite.

Adoua zi, înspre sară, zăriră satul lor, cu casele ghemuite în căciuli de paie, cu lătratul depărtat al cinilor.

Deodată se opresc toți ca stanele de piatră în pragul satului. Crucea dela hotar e doborâtă la pământ, Christos culcat de-a latul peste țărini.

Dinspre pădure s'aude glas prelungit de tulnic. Răsună jalnic, brăzdind văzduhul răsculat, dus de aripăle vântului de sară. Murășul le dă par'că să n'țeleagă că nu-i a bună; cu șopotele sale le spune limpede: «Fraților! Fiți cu ochii 'n patru...»

— «Să știți că Ungurii-s aproape! n'aveți teamă!... Înainte! Și toți pun minile pe ciomege.

Ceata se dă jos din căruțe.

Pe ulițele strimpte nici pui de om. Goale, tăcute. Doar un isvoraș clocotește molcom într'un jghiab de fintină. Doar un cocoš speriat din somn bate din aripi, pe un gard de nuiele.

Opincile ating ușor pământul.

Badea Cărăbană ajunge în ograda casii. Scoate ușa din țini dintr'o smucitură și stă pe pragul ușii. Nimeni în casă. Ochiurile de fereastră deschise larg, velințele de pe pat în neorînduială. Un gând i străfulgeră prin cap: «Au fugit la pădure!» Ese afară. Toți aleargă care 'ncătrău, ca nebuni.

— «Fraților! La pădure, oameni buni! Luați ce găsiți!»

VI

Caii i-au desprins și pornesc în goană nebună spre pădure, pe o costișe de deal, care iese acum—în bătaia soarelui ce apune—mai bine la iveală.

Și de-odată tulnicul se aude din nou. Sună prelung, spăimintător, de te cuprinde groaza. Prevestește moarte de om.

— „Sint ai noștri! La ei!”

O clipeală de foc se zărește într'alt colț, cum își face loc prin întunericul pădurii, apoi se face tot mai mare, mai mare, prinde putere, până ce vîlvătai răsculate vestesc sosirea dușmanului.

Caii au nădușit de alegare nebună. Spinarea le e o sudoare.

Dar iată că se aud țipete surde și răcnete de spaimă.

— «Ungurii! Ungurii!»

Cărăbană șueră odată. Caii stau locului pironiți. Ceata de femei și copii tremură de groază ca în pragul morții. Cițiva bătrini sar înaintea femeilor să le apere.

— «Sintem noi, n'aveți frică! Unde-s Ungurii? UnJe?»

S-au recunoscut. Femeile pling și-și smulg cu degetele părul despletit, copiii tremură ca varga și închid ochii speriați. Unii bătrini stau tăcuți pe mormanele de haine, de lucruri aduse claie-grămadă.

Un moșneag gingăvește:

— «Tinerii-s în pajiște!... Așteaptă pe Unguri. Nemeșu i-a chemat. Ei n'au ascultat. Noi am fugit...»

Un altul țipă: «Popa Dumitru! Popa Dumitru! L-au prins la curte! L-au dus la ei!» și nu mai poate. Cade morman.

Al treilea — o femeie — se vaietă: „Copilașul! copilașul! L-am uitat în leagăn! Vai de mine! și-și bate pieptul cu pumnii. E fata măritată a lui badea Cărăbană.

Toți țipă de se zguduie pădurea. Badea Cărăbană strigă speriat: Popa Dumitru!... copilul? Nepotul? și cit ai bate 'n pălmi e pe cal.

Ceilalți stau uluiți locului. Nu știu care încătrău. El mină ca turbat. Ce vrea?... E nebunie să mai ajungă în sat... N'aude chihote sălbatice?... n'aude trîmbițe de răscoală?... nu vede o pară de foc la marginea satului?... Nu-i văd ochii lăcomia flăcărilor ce potopesc casele?... E nebunie! Răcnetele se fac tot mai nebune, armele se înclăștă de ferestre, de uși și le prăvălesc la pămînt, faclele s'aruncă pe acoperișele de paie... E prăpădenia lumii...

Cărăbană mină ca nebun. Copitele calului scapără scintei pe drumuri nebătute. Pălăria i-a căzut în întuneric, părul îi flutură prin vînt, ochii-i caută țintă înaintea, numai înaintea...

O cotitură și e în colțul uliții... Ungurii n'au ajuns încă pe aici... calul sforăie, cade fără puteri la pămînt, se lungeste și-și

dă sufletul.—Cu hățurile în mână lovește Cărăbană în el ca turbat. — Vede că nu mai merge. Descalcă... aleargă în ruptul capului, minile-i tremură, picioarele i se frîng dela incheieturi.—Își vede sfîrșitul.—Își ia toate puterile.—Un pas—e în odaie...—se lovește prin întunerecul ca păcura de leagăn!—Micuțul s'a deșteptat și scincește.—Îi apucă cu minile leagănul—îl ține sus, cu puterile încordate... Tremură din tot trupul...

Ce să se facă acum?—Ungurii se apropie. . Un pas și sînt aici!...

O rupe la fugă, ia ai săi!—O fugă nebună!—Dumnezeu l-a ajuta!... Dumnezeu nu l-a lăsa pradă dușmanilor... să ajungă la ai săi, să ia arma 'n mînă... să se bată ca un viteaz!.. Așa, singur, pe mîna dușmană i-e groază... I-e groază...

Aude pași grăbiți în urmă. Par'că simte răsuflarea grea a cailor.

— «Doamne D-zeule, nu mă lăsa!»

Copilul se sbate în leagăn și țipă speriat de alergarea păgîină.

Nu mai e scăpare.—Il fugăresc dușmanii.—Au cai iuți—un pas și s-a sfîrșit.—Aude casele cum trosnesc din incheieturi,—pe dinaintea ochilor îi trec vilvătăi de foc,—șiroaie de singe,—nu mai simte nimic, nu mai aude nimic—un singur gînd: copilul!—copilul!—nepoțelul!—și apoi în capul satului!

Aruncă jos leagănul—caută cu minile prin scutece—prinde capul copilului—îl duce la gură de-l sărută—apoi își infige degetele în carnea plăpîndă...

Un țipet scurt—o scînceală...

O larmă drăcească: casele se prăvăl, cimpurile clocotă de minie, honvezii bat pămîntul în mers nebun.

Dar de-odată, fără de veste, se văd prin întuneric cămeși albe. La para licăritoare a focului aruncă scînteii luciul săcurilor și coaselor.

Badea Carabană prinde putere: Se înalță în stat, apucă cu o smucitură din mîna unui flăcăiandru o săcură și o învîrte deasupra capului. Își umflă pieptul, și strigă cit îl ia gura.

— „Acum după mine! Dați, flăcăi, dați, că destul au dat ei în noi!”

Un măcel groaznic. În jurul badii Cărăbană se ridică trupurile moarte făcînd un lanț de carne.

•Coasele taie în dreapta, în stînga, săcurile trosnesc, paturile puștilor isbesc nebunește. Vaietele umplu văzduhul. Un miros greu de fum și singe închegat se răspîndește peste cimpie.

VII.

Dacă ți-ai fi îndreptat pașii a doua zi înspre inima satului, dacă ți-ai fi aruncat ochii înspre clopotnița bisericii de altădată, umerii ți s-ar fi cutrenurat, ochii ți s-ar fi închis și ai fi bolborosit: „Doamne, Doamne, mare ți-e răbdarea!”

Vaietele de astă-noapte au pierit, mugetele vitelor cu grinzile aprinse de-asupra capului s-au molcomit, țipetele din întunerecul nopții s-au prefăcut în suspine innăbușite.

Mătăhale negre—grinzi, coperișe, paturi, pluguri de lemn, unelte, așternuturi—toate zac aruncate 'n cădere ne bună.

La ciți va pași, pe livada plină de verdeață își petrec Săcuii. Din căutătura lor poți ceti beția din noaptea trecută, ochii lor orbecăiesc după pradă, gurile lor se schimonosesc și'njură pe cei legați în fiară.

Pe de-asupra capetelor—la o lovitură de pușcă—dau tîrcoale păsări flămînde, ademenite din ascunzătorile lor învecinate cu cerul.

Un săcuiu înalt, smead la față, cu buze roșii, cărnoase, își trîntește pălăria la pămînt, scoate un fluier și'ncepe un cîntec străvechi. Tovarășii s'adună roată.

Pe de-asupra satului romînesc prefăcut în cenușe se ridică și crește, tot crește, jalea unui cîntec strein.

Badea Cărăbană își duce minile îngreuiate de lanțuri la ochi, pletele-i argintate îi cad pe obrazul ofilit, gindurile-l duc pe alte plaiuri. Cu cît viersul săcuiului este mai jalnic, cu atît gindurile, cari îl frămîntă pe badea Cărăbană, sînt mai întunecate...

Își vede copilăria, cu părinții inhămați la carul nemeșesc cu oftările ieșite din adîncul sufletului. Își vede tinerețea mîncată prin țări și printre neamuri de altă lege și alte obiceiuri... Își vede satul—la reîntoarcere—chinuit de fie-ce venitură străină. Se vede dînd sfaturi și ajutînd pe ortaci cu fapta, zărește pe nemeș cu biciul cu plesne de foc în mîna, cu zimbetul de dispreț pe buze, apropiindu-se și dînd porunci fără de milă.—Și vede și cîmpul Libertății răsărind ca o minune sub bolta ceriului—și pieptul i se umflă de odată și ochii-i scapără scintei și capul și-l ține mîndru 'n sus.

Badea Cărăbană n'are școli, n'are învățătură—dar știe una: Dumnezeu nu poate să ajute pe cei nedrepți.

Și începe să se roage din baierile inimii pentru neamul lui obidit, și plînge de mila tovarășilor ajunși pe mîna de calău—

dar fața nu-i dă de gol nici un simțimint de umilire, brăzdăturile adinci ale obrazilor rămîn drepte, nu se mișcă, doar din cînd în cînd larva cătușelor îl face să tresară și să-și aducă aminte de sfîrșitul apropiat.

Un lucru-l mai roade la inimă. Nu mai poate să imbărbăteze la luptă pe ai săi. Nu că ar avea ei lipsă. Cunoaște el brațele voinice ale flăcăilor, dar așa-i învățat de amar de ani, să le stea într'ajutor cu vorba și cu fapta.

Și una ar mai vrea s'o știe. Ar vrea să se deștepte după o vreme, să-și vadă visul cu ochii, să-și vadă neamul fericit, apoi poate să doarmă mai departe în racla tăcută.

Pentru el și alt-fel n'ar mai fi viața de aici înainte! El e bătrîn. Pentru el viața nu mai are poieni frumoase. Dar tincrii, tinerii... ei vor scăpa de toate piedecile... căci trebuie să scape...

Săcuiul cîntă innainte. Sunetele plîngătoare se prelungesc pe întinsul cîmpiei, se pierd lovindu-se de păretele de munți din apropiere ca iară-și să revină frînte, ca o suflare ușoară, împreunate cu murmurul innăbușit al Murășului.

Și pare-că, pentru o clipită, toată ceata asta războinică e apucată de un plîns fără de hotară, un hohot inlăntuit în piepturi. O clipită... căci abea s'a sfîrșit ultimul ton și-un chihot nebun, sfâșietor rănește văzduhul. E un marș de bucurie, de învingere, de visuri implinite din belșug, de suflete dușmane sugrumate în fașă.

Și pîntenii încep să bată tactul, minile încep să fluture, ochii să se caște și să arunce scintei, gurile să scoată țipete de bucurie, trupurile să se frămînte ca niște valuri inspumate.

Și de odată stau toți ca la un semn dat locului.

Căpitanul își incrunță sprincenele. Buzele-i tremură de minie. Face ciți va pași și-și propteste minile în șolduri.

— „Cum, cine de valah, tu nu joci?” Ochii tuturor a privesc la șirul de zece țărani legați lingă olaltă. Un popă bătrîn, — cu barba mare, albă ca spuma, se clatină fără să zică o vorbă. E popa Dumitru. Și căpitanul dă poruncă să l deslege pe popa Dumitru.

— „Joacă, că de nu-ți taiu barba!”

Toți rid.

Cîntecul incepe din nou. Acum mai turbat.

Țăranii prinși își duc minile la ochi să nu vadă pe popa lor. Popa Dumitru stă ca năuc. Nu face nici o mișcare.

— „Nu? nu?“ întrebă toți. Unul i dă un brinci. Popa Dumitru se clatină și cade în iarba pîrjolită.

— „Să cetească evanghelia“ strigă unul.

— „Da, să cetească evanghelia!“ răcnesc cu toții.

Căpitanul dă și el din cap :

— „Cu ochii scoși! altfel nu!“

Un delir nebun.

Unul face repede un foc. Altul taie o cracă de pom și o ascute. Altul strigă cît îl ține gura:

— „Cini de valah! Sinteți toți de spînzurătoare! Voi ne stați în drum!

Voi ne furați ca hoții!—Libertate?—Voi, libertate?!—Iată libertate! „și împlintă parul înroșit în ochii popii Dumitru.

Un cutremur scurt.—Hohotește cimpia.

— „Aduceți evanghelia!“

I pun o carte în mîni.

— „Celește, cîne!“

— „Popă, cetește!“

— „Uite evanghelia!“

.....

Nemeșul se'ntoarnă către ceilalți în lanțuri.

— „Aștia-s de vină! Pe ei copii!“

Cei zece stau muți—cu ochii țintă la Săcui.

De-odată un țipet surd îi pironește locului. Dinspre curtea nemeșească se văd vilvătăi de foc.—Văzduhul se umple de strigăte.

— „Vin Valahii!“

Stau încremeniți, cuprinși de fiorii morții.

Norul de praf se apropie năvalnic, ca un potop aducător de pierzare. Par'că se aude de departe cum cade o ploaie mărunță, deasă, răpăind fioros. E larma opincilor.

Căpitanul tresare, palid la față ca un strigoiu.

— «Soldați! arma la umăr!»

Badea Cărăbană își vede pe ai săi. Zărește cămeșile albe, brațele întinse prin aier, luciul săcurilor și al coaselor. Și ca într'o clipeală de fulger vede ridicîndu-se din svîrcoleala asta nebună. din încolăcirea asta de brațe, din răcnetele asurzitoare, din loviturile de săcuri, de coase, de puști, un neam întreg primenit, cu mîinile pe frînele viitorului, cu graiul străbun pe buze, în căutătura ochilor, în bătăile inimii.

Abia are timp, să murmure un: «Dumnezeu cu voi!»... Apoi o căutătură plină de ură spre Săcui.

O ploaie de gloanțe îi ia vorba din gură.

— Apoi cade în iarbă cu tovarășii săi laolaltă.

VIII.

Norul se tot apropie. Săcuii au luat-o spre soare-apune. Popa Dumitru stă lungit în iarbă, cu fața către urmăritori. Badea Cărăbană e pe spate, cu mina la inimă. Murășul le ține prohodul și urlă, ca sbiciuit de furtună vrășmașă.

Horia Petra-Petrescu.

